

tussen Rome en Florence

Tuscia

Tuscia, een historische streek in de luvte tussen Florence en Rome, vol heuvelstadjes waar de geschiedenis vanaf druïpt. REIZ& Magazine trok een week lang door deze ietwat vergeten regio. Hoe het was? *'Superba*, niets minder dan Toscane. De Dom van Orvieto: bloedmooi. Net als de meisjes in Viterbo, de tuinen van Bomarzo en...'

Tekst: Bas van Oort | Fotografie: Jurjen Drenth

Foto pagina 74-75: Civita di Bagnoregio, nog even mooi als in de middeleeuwen.

WAAR DE PAUSEN WOONDEN

Viterbo

'Het conclaaf is ontstaan in Viterbo.' Historica en archeologe Tiziana Romeo staat tegenover ons, onder de grond in het grottenstelsel van Viterbo. Ze lacht om de verraste reacties op onze gezichten. Van die pauselijke geschiedenis hadden we al gehoord. En het pauselijke paleis zal ooit ook niet voor niets gebouwd zijn. Maar het conclaaf, toch een van de bekendste aspecten van de katholieke kerk, hier uitgevonden?

'Het zat dus zo', vervolgt Tiziana. 'In de 13de eeuw woonden de pausen vierentwintig jaar onafgebroken in Viterbo. Paus Clemens IV overleed er in 1268, en toen er na drie jaar nog altijd geen opvolger was gekozen, hadden de inwoners van Viterbo er genoeg van. Ze sloten het hele zootje op. Alle kardinalen werden op water en brood gezet en afgesloten van de buitenwereld. Dat werkte, binnen mum van tijd werd er een nieuwe paus gekozen: Gregorius X. Tot op de dag van vandaag is dit de manier waarop het proces verloopt, maar nu in de Sixtijnse kapel. Behalve van dat water en brood dan.'

Als we naar boven sjokken, het daglicht tegemoet, verrast Tiziana ons nog een keer. 'Ook de pausen kwamen in dit gangenstelsel, om stiekem met de lokale meisjes te flirten. Want de mooiste meisjes van Italië, die woonden in Viterbo.'

Inmiddels zijn de pausen weg uit Viterbo en is de stad, zo'n honderd kilometer boven Rome, een provinciehoofdstad in Lazio. Ingedut? Nee. Zoals overal in Italië stuiven de Vespa's door de stad. En tijdens een avondwandeling door de wijk San Pellegrino komen we tot de conclusie dat de kans dat Miss Italia uit Viterbo komt, niet te verwaarlozen is. Maar loop je door de smalle straatjes van het centrum, dan lijkt alles nog precies uit de tijd van het eerste conclaaf.

EEN ITALIAANSE BRUILOFT

Tuscania & Tarquinia

Als er iets te vieren valt, zijn Italianen op hun best. Zaterdagochtend in Tuscania. In het provincieplaatsje, op zo'n twintig kilometer richting het westen, staat iets heugelijks te gebeuren. Op het moment dat een glimmende Alfa Romeo de piazza opdraait, begint een vrolijke menigte luid te juichen. De mannen fluiten op hun vingers, de hooggehakte en opgedofte dames zijn

Zaterdag is trouwdag in Tarquinia...

WAAR LIGT TUSCIA?

Nog nooit van Tuscia (Nederlands: Etrurië) gehoord? Dat kan kloppen. Deze historische regio, ontstaan tijdens de Etruskische beschaving (vanaf de 9de eeuw v. Chr.) omvatte ooit heel Toscane, een groot deel van Umbrië en het noordelijke deel van Lazio. Eigenlijk alles tussen de rivieren Arno en Tiber. Tegenwoordig is 'het land van de Etrusken' een stuk kleiner, en valt Tuscia grotendeels samen met de provincies Viterbo (in Lazio) en Terni (in Umbrië).

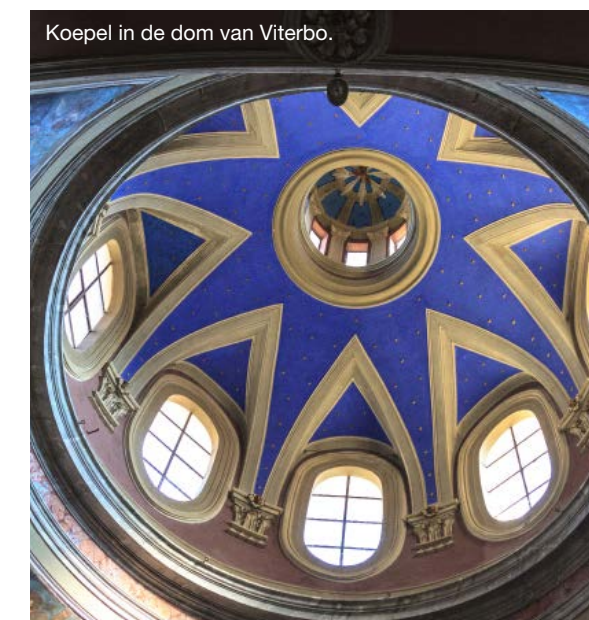
Viterbo: uitzicht vanaf de loggia van het pauselijk paleis.

...en in Tuscania.

Tuscania: de San Pietro-kerk uit de achtste eeuw.

Keopel in de dom van Viterbo.

Mobiel bereik in Viterbo.

Tuscia, niets minder dan Toscane.

Etruskisch reliëf in Archeologisch Museum in Tarquinia.

Lago di Bolsena

niet meer te houden. Ze rennen naar de Alfa, waar de bruid uit het open dak zwaait. Nu komen ook de mannen, in strak glimmende pakken en op puntige schoenen, langzaam in actie. Wat volgt: een uitgelaten dorp. Kinderen strooien confetti, de mooiste meisjes kijken vrolijk jaloers naar de bruid. Er wordt gezoend, geknuffeld en voorzichtig gedanst en daartussen loopt een lange Nederlandse fotograaf die van geen ophouden weet.

In Tarquinia, nog westelijker zodat we de zee bijna kunnen ruiken, is het weer raak. Dit keer dient een brandweerode oude Eend als bruidsauto. Wanneer we – na een tweede geslaagde fotosessie – de stad in lopen, staan drie jongens in pak voor de kerk een beetje verveeld tegen een versierde witte kever. De kerkdienst is al bezig.

Het is inmiddels 11.30 uur als bruidspaar *numero* drie zijn opwachting maakt. Ons enthousiasme neemt wat af. Het went, zo'n Italiaanse bruiloft. Bovendien lijkt de ene trouwauto toch iets minder speciaal dan de vorige. Door maar, naar Montefiascone, waar we op een terrasje ploffen. Net als we twee Birra Moretti besteld hebben, klinkt in het centrum getoeter. 'Nee niet weer', verzucht ik.

ROMEINSE PROEFTUIN

Turchuna, Tarquinii & Tarquinia

Tarquinia is niet alleen geschikt als locatie voor trouwfoto's en bruiloften. Tijd voor een stukje geschiedenis. Historisch gezien speelt het stadje een belangrijke rol in Italië. Want nog vóór de Romeinen, zo rond de negende eeuw voor Christus, waren het de Etrusken die hier woonden en werkten. Het was een van de hoogst ontwikkelde volken in de oudheid. Etruskische koningen heersten tussen de Arno en de Tiber, het gebied dat Italianen nu La Tuscia noemen en deels in Umbrië, deels in Lazio ligt. Daar regeerden ze een jaar of honderdvijftig over Rome en vormden ze voor de Romeinen de belangrijkste inspiratiebron als het gaat om cultuur, godsdienst, schrift en architectuur.

La Tuscia was, zeg maar, een soort Romeinse proeftuin. Deze hoogtij duurde zeshonderd jaar. Toen vonden de Romeinen het genoeg en werden de Etrusken voorgoed verlaten. Tarquinia heette in de Etruskische tijd *Tarquinii*, of – in hun eigen taal – *Turchuna*.

In het Palazzo Vitelleschi, aan de rand van de oude stad en met uitzicht op de Tyreense Zee, kun je alles te weten komen over die geschiedenis. Daar zit het *Museo Archeologico Nazionale Tarquiniense*. Mooi, maar wij rijden naar een plek net iets buiten het stadje. Daar ligt op een heuvel de necropool van Tarquinia, een verzameling Etruskische kamergraven.

Dus dalen we een paar keer een trappetje af, om verwonderd te worden door muurschilderingen van jachttaferelen en feestmaaltijden. En dat allemaal bijna pakweg drieduizend jaar oud.

Avond in Civita di Bagnoregio.

Ciao tutti!

VERKOELENDE DUIK

Lago di Bolsena

Volgende stop is Bolsena, vanaf Tarquinia een kleine twee uur rijden als je het rustig aan doet zoals wij. Enmaal daar worden we in de stad rondgeleid door Jo Belmans, een vriendelijke Belg. Zo eentje die na zijn pensioen besloot de boel de boel te laten en met vrouwlief het Italiaanse leven te gaan leiden. En daarin kunnen we hem geen ongelijk geven. Want naast die Etruskische geschiedenis, de typisch middeleeuwse smalle straatjes in het *centro storico* en elke dag een bordje verse pasta heeft Bolsena iets wat de rest van de omgeving niet heeft: het *Lago di Bolsena*.

Jo: 'Het grootste kratermeer van Europa, 370.000 jaar geleden ontstaan. De Monti Volsini – een vulkaan die ooit midden in het meer stond – was honderd jaar voor Christus voor het laatst actief. Sindsdien is het rustig, vulkanisch gesproken.'

Daar willen we naartoe, nu.

Jo: 'Zeker. Neem de *Viale Bolesanti* naar het meer. Dat is de weg van de stad naar het meer. Aan weerszijden staan enorme platanen van wel honderddertig jaar oud. Een mooiere entree is niet denkbaar.'

Volsini is trouwens niet alleen de naam van de vulkaan, het was vroeger een van de belangrijkste Etruskische steden. Die stad, uit 264 voor Christus, is ruim tweeduizend jaar later uitgegroeid tot het huidige Bolsena. Buiten de stad vind je nog vele archeologische resten, maar daar hebben wij vandaag even geen oog voor. Het is warm en het water lonkt. We volgen de tip van Jo, en wandelen op slippers en met badhanddoek over de *Viale Bolesanti*. Door een tunnel van 130 oude platanen.

HOOG BOVEN ALLES

Bagnoregio & Orvieto

La città che muore, de stervende stad, zullen de meeste Italianen zeggen bij het horen van de naam Civita di Bagnoregio.

De verklaring ervoor is duidelijk. Het stadje, gebouwd op een tufsteenrots die in de loop der jaren langzaam afbrokkelt, is in gevaar. 's Winters wonen er zo'n tien mensen, in de zomer rond de honderd. In het verleden stortte er wel eens een huis naar beneden, of een stadspoort. Gelukkig is de veiligheid tegenwoordig flink verbeterd. Je kunt er in ieder geval zonder risico rondlopen. Maar dan ook alleen lopen, de auto moet je buiten de plaats parkeren. De enige toegangsweg is via een voetgangersbrug. Eentje waarbij je niet te veel hoogtevrees moet hebben.

Die autovrije status van Bagnoregio zorgt ervoor dat 's avonds, wanneer de meeste toeristen zijn vertrokken en de terrasstoelen zijn binnengehaald, Bagnoregio iets magisch heeft. Het piepkleine stadje ligt midden op een heuvel met niets daaromheen. Als dan het zachte licht van wat oude lantaarns tussen de middeleeuwse gebouwen en stadspoorten schijnt, is er werkelijk niets dat aan de 21ste eeuw doet denken.

De volgende ochtend slingeren we door het heuvel-landschap. Ineens zien we voor ons, aan de andere kant van een klein dal, een enorm plateau. Met daarop een

Italiaans elftal tegenover Il Duomo d'Orvieto: 'Hè-hè, even bijkomen van alle schoonheid.'

Orvieto: dé Dom.

stad die hoog boven alles uittorent. En één gebouw dat meteen opvalt: de *Duomo di Orvieto*.

Was de dom van veraf al indrukwekkend, eenmaal op het domplein recht voor de ingang staan we perplex. Wat een schoonheid en wat een overdaad. 'De façade is uniek', zegt stadsgids Julia. 'Een meesterwerk uit de late middeleeuwen. Je ziet al talloze afbeeldingen en schilderijen op de gevel. Stuk voor stuk vertellen ze een verhaal. Verhalen die normaal gesproken pas binnen in de kerk worden uitgelegd. Maar hier kun je uren op een bankje voor de ingang zitten en nieuwe dingen ontdekken.'

's Avonds, als net als in Bagnoregio de meeste dagjesmensen verdwenen zijn, zitten we iets verderop op een van de stadsmuren, uitkijkend over heuvels vol wijngaarden met daartussen een kasteel. Naast ons trappen jongens een balletje. Als ze nu ietsje te hard schieten, valt hun bal een paar honderd meter naar beneden. Zoals we nu het landschap in ons opnemen, hebben hier al drieduizend jaar lang mensen gezeten, kijkend naar hetzelfde uitzicht.

BOMARZO...

Er was eens, in de 16de eeuw, een kunstschilder, architect en tuinontwerper. Een Italiaan die vanuit Napels naar Rome trok om mee te werken aan de bouw van de Sint Pieter. Totdat hij het waagde kritiek op het werk van Michelangelo te leveren, hij op staande voet werd ontslagen en op zoek kon naar een nieuwe baan. Maar Pirro Ligoria, want daar hebben we het over, zat niet bij de pakken neer en vond in Vicino Orsini een nieuwe opdrachtgever. De edelman wilde in Bomarzo, op zo'n vijftien kilometer van Viterbo, een beeldentuin. En dan juist niet eentje met een strak lijnenspel en geometrische patronen. Een kolfje naar Ligoria's hand, die het totaal anders aanpakte en *Il Parco dei Mostri* uit zijn hoge hoed toverde. Een bizarre verzameling beelden, kriskras in het park geplaatst. Van vechtende draken tot monsters met opengesperde muil. Het zorgt voor een grimmige, bijna mystieke sfeer. Het was dan ook niet voor niets dat Salvador Dalí groot liefhebber van de Tuinen van Bomarzo was, en hier geregeld al fluitend kuierde.

...& CAPRAROLA

Het *Parco dei Mostri* ontwierp Ligoria trouwens niet alleen, hij kreeg hulp van Giacomo Barozzi da Vignola, kortweg Vignola, een van de beroemdste architecten uit zijn tijd. En laat het eigen meesterwerk van Vignola nou onze laatste stop zijn: Villa Farnese in Caprarola, zo'n twintig kilometer onder Viterbo. Kardinaal Alessandro Farnese wilde dat er een paleis voor hem werd gebouwd, en niet zomaar een. Dus ontwierp Vignola het hele dorp Caprarola in dienst van het paleis. Waardoor je nu, als je het stadje binnenrijdt, in één rechte lijn naar Villa Farnese geleid wordt. In de Villa zelf is het mooiste deel misschien wel het trappenhuis, daarbuiten ligt een tuin met slotgracht, buitenverblijf en fonteinen. En dat allemaal, u raadt het al, schitterend. *Superba!* •

  reageren? anwb@reizen.nl

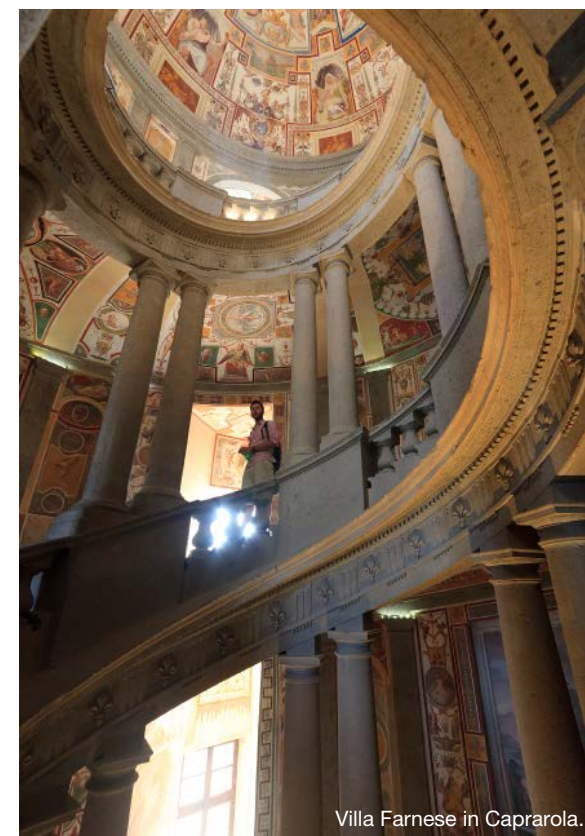
Bomarzo heeft een opmerkelijke beeldentuin - Il Parco dei Mostri - met onder meer...

beelden van briesende draken en...

...een schaars geklede signorina.

Villa Farnese in Caprarola.